

Gibanja na Slovenskem med obema vojnama

Vsak čas v človeški zgodovini ustvarjajo ljudje. S svojim delovanjem in mišljenjem oblikujejo svet po svoji podobi. Taka ali drugačna teženja skupin ljudi, ki želijo vzpostaviti družbo po svojih načelih, bomo poimenovali gibanja. Le-ta zajemajo politične stranke, društva, družbene organizacije, telovadna društva, cerkvene organizacije ... Pri tem razlikujemo politične in civilne pobude, ki so največkrat prepletene druge z drugimi.

Če hočemo razumeti pobude raznih gibanj na Slovenskem med obema vojnama, moramo najprej spoznati problematiko tistega časa. Slovensko ozemlje je bilo vse do konca prve svetovne vojne del avstro-ogrske monarhije. Z vstopom v Kraljevino SHS je večji del Slovencev pripadel v širši okvir balkanskih navad in politike. Tretjinski del Slovenije je zasedla sosednja Italija, večji del Koroške pa je bil pod Avstrijo in s tem ločen od matične domovine. Narodna zavest Slovencev se je šele v tem obdobju dokončno izoblikovala. Ne smemo pozabiti, da je npr. pesnik Oton župančič in z njim velik del liberalne politike predlagal, naj Slovenci s Srbi in Hrvati ustvarimo enoten jezik in en narod. Večinska usmeritev prebivalstva je šla sicer v smer čim večje avtonomije. Slovenci smo šele v tem času dobili ustanove, brez katerih moderni narod ne more obstajati: Univerzo, SAZU, NUK ...

Dve stalnici se kažeta v tem času – strah pred močnejšimi sosednjimi državami ter srbska premoč in prisila znotraj Kraljevine SHS. To je hkrati čas, ko svet in Slovenijo pretresajo velike gospodarske krize, zato stranke in

države iščejo različne načine spopadanja s socialnim vprašanjem. Miselnost kapitalizma in liberalne demokracije je vse bolj zgubljala moč na političnem področju. Na drugi strani sta se v Evropi pojavila dva totalitarizma: komunizem in fašizem, ki sta obljubljala novo, popolno ureditev družbe.

Cerkev je imela v družbi vse manj glasu, in tudi na Slovenskem je vse bolj izgubljala nekdanjo tradicionalno moč. Tudi sama se je izrekla glede socialnega vprašanja in mnogo pobud je prišlo z njene strani. Mnoga gibanja, ki jih je spodbujala, so se ukvarjala s socialnim vprašanjem. K oblikovanju raznih organizacij in društev so spodbujali tudi drugi centri moči. Na Slovenskem so v času med vojnama obstojali trije idejnopolitični tabori, ki so imeli posreden vpliv na vsa pomembnejša gibanja – katoliški, liberalni in socialistični tabor. V članku se bomo manj ukvarjali s samo politiko strank. Osvetlili jo bomo le toliko, kolikor je potrebno, da razumemo dinamiko posameznih gibanj. V zadnjem delu članka se bomo posvetili zgolj katoliškemu gibanju, ki so v času evharističnega kongresa in po njem vse bolj izgubljala enotnost delovanja.

Vsa večja gibanja so zagovarjala podobna idejna stališča kot glavne stranke. Pri tem pa je le treba poudariti, da je znotraj gibanj in strank med obema vojnama pogosto prihajalo do delitev med »mladini« in »starini«, do takšnih in drugačnih struj. V prvih letih po vojni so se notranje delila liberalna in socialistična gibanja, v tridesetih letih pa se je ista zgodba začela dogajati z doslej dokaj enotnim

Drugi evharistični kongres: "Ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman gre iz stolnice Mariji naproti ob njenem prihodu v Ljubljano."

katoliškim gibanjem. K temu je po svoje pripomogla KP, katere taktika je bila, da so se njeni člani infiltrirali v druge organizacije in jih skušali razbiti ter pridobiti zase.

Katoliški tabor je zagovarjal slovensko avtonomistično usmeritev, ki je prišla ob priložnostih, kot so bili manifestativni katoliški shodi, še posebej do izraza. Na petem katoliškem shodu avgusta 1923 v Ljubljani se je katoliški tabor močno idejno okrepil ter zavrnil materialistični socializem in komunizem, ravno tako pa tudi liberalizem. Ta shod, ki se je skliceval na večno resnična načela krščanske etike, je imel močan vpliv na obnovo slovenskega katoliškega gibanja v Kraljevini SHS. Orel, ki se je v začetku dvajsetih let začel obnavljati pod predsedstvom Basaja, je zagovarjal iste smernice in je v tem obdobju številčno rasel (15.000 članov), vse dokler ni bil v času diktature kralja Aleksandra, 6. decembra 1929 razpuščen.

Komunistični tabor je s svojo prisotnostjo presegel tradicionalno delitev Slovencev na liberalni in katoliški politični pol. Komunisti

so ob ustanovitvi stranke leta 1920 poudarili svojo revolucionarno namero – v imenu delavskega razreda osvojiti politično oblast ter vzpostaviti oblastni monopol oz. diktaturo proletariata. Ker je bila njihova stranka z obznanom prepovedana, so naprej skušali delovati prek raznih gibanj, ki so se največkrat deklarirala za neodvisna. Večkrat jih je zaznati v ozadju raznih stavkovnih akcij, ki so jih pogosto obrnili sebi v prid. Predvsem je značilno njihovo delovanje na univerzi in v raznih univerzitetnih društvih. Vidnejšo vlogo pa so začeli igrati v tridesetih letih. Do Aleksandrove diktature so delovale tudi delavske telovadne enote v okviru socialističnega kulturno-prosvetnega društva Svoboda.

Liberalni tabor na Slovenskem je zagovarjal jugoslovansko unitaristično usmeritev. Ta usmeritev se kaže tudi v njihovi Sokolski zvezi. Ob začetku dvajsetih let je Sokol štel 17.300 članov, vendar se je do začetka kraljeve diktature l. 1929 število članov zmanjšalo na 12.500. Ker je Sokol pristajal na centralizirano in unitaristično politiko Beogra-

Drugi evharistični kongres: "Nadškof dr. Anton B. Jeglič pozdravlja brezijsko Marijo na oltarju sv. Dizme v stolnici."

da, je lahko obstajal tudi v času diktature, s tem da se je preimenoval v Sokol Kraljevine Jugoslavije. Idejno je bil liberalizem boj proti staremu sovražniku – klerikalizmu. Po lastnih besedah je ta tabor dosledno zahteval *odpravo klerikalizma, to je izrabo cerkve in vere v politične namene*. Skupen s katoliškim polom si je bil v tem, da je ravno tako zavračal komunizem.

Poleg telovadnih organizacij, ki so skrbele tudi za vzgojo, so imele pomemben vpliv še strokovne oz. sindikalne organizacije, kjer se je zbiralo delavstvo, da bi se borilo za izboljšanje delavskih razmer. V začetku dvajsetih let so številčno pomembno vlogo igrale socialnodemokratske strokovne organizacije, ki so zagovarjale radikalni program, utemeljen na razrednem boju. Kmalu pa se je okrepilo tudi številčno stanje drugih strokovnih organizacij. Krščanskosocialna Jugoslovanska strokovna zveza (JSZ) je kmalu imela okoli 10.000 članov. Ti krščanski socialci, ki so se sredi leta 1924 razglasili za krščanske socialiste, so se vse bolj usmerjali k radikalnim so-

cialističnim stališčem, že v letu 1928 pa so se začeli upirati vodstveni politiki SLS.

Pomembne v tem času so bile ravno tako zveze različnih društev, ki so se povezovala na idejni osnovi. Liberalno usmerjena Zveza kulturnih društev (ZKD) je obsegala knjižnice, prosvetne odseke sokolskih društev, študentska, pevska in podobna društva. Ta zveza je v tridesetih letih štela okrog 700 društev s 50.000 člani. Katoličani na Slovenskem pa so se organizirali v okviru katoliške Prosvetne zveze (PZ). Številčno je bila sicer šibkejša kot ZKD, vendar organizacijsko ter idejno bolj homogena in zato vplivnejša. V letih pred drugo svetovno vojno je dosegla okoli 40.000 članov. V obdobju po diktaturi je bila poleg drugih strank in organizacij leta 1933 prisilno razpuščena. Obnovili so jo šele leta 1935, ko so v okviru Jugoslovanske radikalne skupnosti upravo v Sloveniji spet prevzeli katoliški politiki.

Po kraljevi diktaturi je pomembno gibanje državnega značaja postal Sokol Kraljevine Ju-

goslavije. Sokol so opredelili kot last vsega jugoslovanskega naroda v eni zedinjeni državi z geslom: En narod, ena država, eno sokolstvo. Sokol naj bi tako utrjeval jugoslovansko narodno zavest in misel. Državni Sokol, ki si je prizadeval postati vsenarodno gibanje, je v svoji organiziranosti zajel tudi del kmečkega prebivalstva. Ob sokolski telovadbi naj bi se širila še prosveta, pismenost, treznost, ustanovljale naj bi se knjižnice itd. To vlogo je v Sloveniji v veliki meri prevzela Zveza kmečkih fantov in deklet. Njeno vodstvo se je leta 1941 vključilo v OF. Po letu 1935 pa je v Dravski banovini svoje mesto dobila še mladina liberalne Jugoslovanske nacionalne stranke. V letu 1939 so beležili 6486 članov. K preroditvi družbe in človeka je po njihovem mnenju poklicana predvsem mladina, ki naj ustvari ideologijo novih generacij. Marksizem in klerikalizem naj ne bi v prihodnosti igrala pomembne vloge. Poudarek so dajali na borbenost, aktivizem in na nacionalno misel, ki naj bi bila najmočnejša obramba proti boljševiškem razvratu.

Omenjena diktatura je za mnoge stranke, društva in gibanja pomenila velik prelom. Kralj je razpusil skupščino, izšel je zakon o prepovedi delovanja vseh verskih ali plemenskih strank, kralj je postal nosilec državne oblasti. Tako so bile januarja 1929 razpuščene stranke. Ukinjale so se tudi druge organizacije, ki so delovale v smer večje avtonomnosti posameznih narodov. Ime države se je spremenilo v Kraljevino Jugoslavijo, tako da ni bilo več govora o treh narodih – Srbih, Hrvatih in Slovencih. Na Slovenskem je prepoved delovanja zadela zlasti veliko katoliških organizacij.

V okviru zakona o ustanovitvi vsedržavnega jugoslovanskega Sokola, 5. decembra 1929, je bila razpuščena orlovska organizacija na Slovenskem. Bivši Orli in Orlice so se odslej skušali organizirati v fantovskih odsekih in deklških krožkih v okviru Prosvetne zveze, pa

tudi v okviru Katoliške akcije. Tudi Prosvetna zveza (PZ) je bila leta 1933 po punktacijskem gibanju, ki je zahtevalo več avtonomije za posamezne narode, razpuščena. Leta 1931 je bilo prepovedano delovanje Slovenski dijaški zvezi – organizaciji katoliških dijakov na srednjih šolah. Katoličani na Slovenskem so ostali dejavni v okviru Katoliške akcije in v okviru univerzitetnih društev. Univerza je bila v tem obdobju še edina, ki je uživala svojevrstno kulturno in politično avtonomijo.

Organizacije in društva na univerzi so bila sploh ves čas živahna. V to jih je silila tudi problematika same univerze, ki je bila mnogokrat na robu obstoja, sicer pa so bili mnogi njeni oddelki nepopolni. Že marca 1922 so se zato študentje brez razlike in ločevanja na struje in stranke zbrali na demonstracijsko zborovanje, da bi se uprli vsaki demontaži slovenske univerze. Skupno delovanje se je tudi na univerzi kmalu razbilo na tradicionalno katoliško, liberalno in levičarsko smer. V začetku dvajsetih let so bila na univerzi številčno najmočnejša liberalna društva, sledila so jim katoliška. Poleg teh je obstajala še maloštevilna skupina komunistov. Njihove celice so kasneje večkrat delovale znotraj drugih društev. V tridesetih letih se je razmerje med liberalnimi in katoliškimi društvi vse bolj nagibalo v prid katoliških, med študenti pa je vse več pripadnikov dobivala tudi socialistična doktrina.

Tako so prej katoliška in liberalna univerzitetna društva dobivala vse več socialističnih potez. V liberalnem društvu Triglav, ki je delovalo na svobodomiselnih osnovah, je vse bolj naraščal vpliv marksistično usmerjenih študentov. Zaradi marksistične usmerjenosti je banska uprava marca 1934 društvo razpusila. Neodpornost proti socializmu v katoliškem taboru pa je vse bolj kazala skupina križarjev. To gibanje se je imenovalo po reviji Križ na gori; na samo revijo in tudi na gibanje je imel velik vpliv Edvard Kocbek.

Križarji so bili proti formalizmu, proti organizacijam, zato so težili k odpravi nekatere katoliških univerzitetnih društev. Vse bolj so se povezovali z že omenjeno krščansko-socialistično Jugoslovansko strokovno zvezo (JSZ). Obvladovali so Akademskega Orla, ki je bil univerzitetni odsek Jugoslovanske orlovske zveze. Ostala katoliška društva so uspela v začetku tridesetih let križarsko gibanje nekoliko zaustaviti, vendar je socializem znotraj katoliških vrst še dolgo vztrajal, vse dokler se ni konec tridesetih let socialistična skupina katoličanov izločila iz slovenske katoliške skupnosti.

Novembra 1931 so študentje na univerzi začeli s številnimi demonstracijami proti obstoječemu volilnemu sistemu. Ta čas so bili slovenski liberalci v kraljevi vladi. Študentje so se zavzemali za politične svoboščine, odpravo diktature in spoštovanje slovenskih narodnostnih pravic. Komunisti, ki so delovali znotraj fakultetnih društev, so stavke večkrat obrnili sebi v prid. V katoliškem taboru so se vse bolj pojavljali glasovi o prevladovanju krščanskih socialistov in marksistov v Akademski zvezi, povezovalnem organizacijskem telesu katoliških študentskih društev. Tako se je celo med katoliškimi študenti pojavila ostra kritika klerikalne politike, starešinstva in papeževe okrožnice *Quadragesimo anno* iz leta 1931. Okrožnica daje smernice delu za obnovo socialnega reda, pri tem pa obsoja socializem in liberalizem.

V zvezi s tem je treba omeniti Katoliško akcijo (KA), ki se je še najbolj jasno in ostro izrekla proti socialistični usmeritvi. Zаметke te nove organizacije naj bi tvorila že omenjena Prosветna zveza, Orlovska zveza ipd. V času škofa Jegliča je bila KA gibanje, ki naj bi se posluževalo ostalih katoliških društev. Z ukinitvijo mnogih od teh društev v času diktature so se razmere spremenile. Škofa Jegliča pa je pri rednem delovanju vse bolj nadomeščal škof Rožman, nekdanji duhovni vodja Or-

lov. Ta se je usmeril v osnovanje lastnih organizacij KA, ki so bile pod diktaturo dovoljene. Sočasno z usmeritvijo mladine h KA je cerkvena hierarhija bolj ali manj dosegla, da je katoliško mladino zavarovala pred vsedržavnim Sokolom. Po besedah vodilnih katolikov v tistem času naj bi bila ravno mladina prva, ki bi lahko začela s prenovo slovenskega katoliškega gibanja, zato mora postati disciplinirana, pokorna cerkvenim avtoritetam in utrjena v katoliških načelih. Krščanski socialisti takega pojmovanja niso sprejemali, zato pa so to vlogo sprejeli Tomčevi Mladci in Ehrlichovi Stražarji.

Ehrlichov krog študentov je kmalu prevzel vodstva posameznih katoliških akademskih društev in tudi same Akademске zveze. V letu 1933/34 pa so v študentsko življenje posegli še mladci, ki so dotlej delovali na gimnazijah. Eni kot drugi so skušali študente odvrniti od socializma. Zato je bilo treba vzgojiti študente in dijakе, ki bi bili idejno jasni, načelno trdni ter podkovani v verskih in moralnih naukih cerkvenega učiteljstva. V ta namen so mladci, ki so bili leta 1932 priznani za dijaško KA, začeli z izdajanjem zbirke knjižic *Naša pot*. Že prvi zvezek *Naše poti – Nekaj smernic katoliškemu dijaštvu* naj bi udaril *naravnost v gnilobo takratnih razmer med slovenskimi katoličani*. Mnogi katoličani so se namreč izgubljali v debatiranju o veljavi zgoraj omenjene socialne okrožnice, mnogi so ji odrekli poslušnost, paktirali z marksizmom, hkrati pa odklanjali potrebo organizacije, form, načrtnega in metodičnega dela v katoliškem gibanju. Tudi stražarji so bili dobro organizirani, jeseni 1934 so celo začeli izdajati svoj list *Straža v viharju*.

Organizaciji stražarjev in mladcev sta si bili po mišljenju podobni, njuni cilji so bili v glavnem isti: uveljavljanje katoliških načel v javnem življenju, pobijati zmote in zablode kapitalizma, krščanskih socialistov, razkrinkavati slepljiva gesla komunistov in se boriti

proti silni komunistični propagandi. Ta je bila na univerzi močna z njihovimi glasili, ki jih je sicer oblast večkrat ukinila, a so zopet izšla pod novimi imeni. Večkrat so tudi prevzeli razne pobude, npr. akcijo za univerzitetno knjižnico, da bi s tem povečali število svojih somišljenikov. Stražarji in mladci so krščanskim socialistom vse bolj očitali, da nasledajo taktiki komunistov, kot idejno osnovo pa vse bolj sprejemajo socializem. Kljub temu da so mladci in stražarji zagovarjali isto usmeritev ter večkrat sodelovali, pa se niso mogli organizacijsko zediniti.

Tudi zato so krščanski socialisti lažje ukrepali po svoje. Jeseni 1935 so prevzeli vodstvo Akademске zveze tudi zaradi nesoglasij med stražarji in mladci. Vse bolj pa so prevzemali vodstvo v enem izmed katoliških akademskih društev – Zarji. Ko so se iz nje umaknili stražarji, ki so leta 1937 ustanovili svoj klub, je Zarja postala vidnejše društvo krščanskih socialistov. Zarjani so v Unionu začeli s svojimi predavanji, ki so zelo vznemirjala katoliško

študentsko skupnost. Istega leta so v Bohinju organizirali svoj prvi tečaj, kamor niso bila vabljeni vsa katoliška društva.

V tem času se je polemika med uradnim vodstvom Cerkve na Slovenskem in krščanskimi socialisti vse bolj stopnjevala. Kocbekovo politično *Premišljevanje o Španiji* aprila 1937 je povzročilo njegov odhod iz katoliške revije Dom in svet. Zarjani proti koncu tridesetih let niso več hoteli skupno delovati z mladci in stražarji pri raznih volitvah na univerzi. Podobno se je zunaj univerze dogajalo z Jugoslovansko strokovno zvezo, ki se je že dalj časa obnašala tako, da se je sama izločila iz slovenske katoliške skupnosti. Tako je celoten krščanskosocialistični blok vse bolj prihajal v skupni tabor s komunisti in se hkrati ločeval od katoliških sil. Komunisti so namreč že od srede tridesetih let težili za tem, da bi dobili čim več pristašev v raznih oblikah ljudskih front. Zato so ustanavljali razna gibanja in pobude s protifašističnim značajem, ki pa so bila pod njihovim vodstvom. Mladci

Drugi evharistični kongres: "Deklice v sprevodu mladine, ki spremlja Marijo z Brezij na Stadion."

Drugi evharistični kongres: "Nadškof dr. Anton B. Jeglič pozdravlja brezijsko Marijo na oltarju sv. Dizme v stolnici."

in stražarji so skušali to taktiko razkrinkati, hkrati pa so obtoževali krščanske socialiste, ki so tej taktiki večkrat nasledli – zadnjič z vstopom v OF.

Dogajanje na univerzi je bilo torej kljub diktaturi živahno, ostala katoliška gibanja pa so v tem času zaradi prepovedi delovanja slabela. S strani države pa je bila dovoljena KA – zanjo je pred državno oblastjo odgovarjal škof. Tako so se mnoga gibanja v tem času vključila v KA kot njene pomožne sile. Stanje se je za katoliško skupnost izboljšalo leta 1935, ko je nekdanja SLS stopila v vlado, v kateri je Anton Korošec postal notranji minister. Že leta 1934, po uboju kralja Aleksandra, pa so se začele pod novim režimom kneza Pavla obnavljati državljanske svoboščine. Ponovno je bila dovoljena Prosветna zveza, na srednjih šolah se je začela tiho obnavljati Slovenska dijaška zveza, na novo sta bili ustanovljeni mladinski telovadni organizaciji Zveza fantovskih odsekov (ZFO) in Zveza dekliskih krožkov, ki sta deloma nadomeščali nekdanjega Orla.

Nov vzpon katoliškega gibanja je nakazal tudi evharistični kongres 29. junija 1935 v Ljubljani. Na kongresu se je med drugim tudi izoblikoval program za delo KA po posameznih stanovih. Posebni dogodek na kongresu so bila stanovska zborovanja: enajst stanovskih zborovanj za moške in fante, devet za žene in dekleta. Na vsakem takem zborovanju so bili po trije govori, vsi že sestavljeni po predpisani dispoziciji v duhu KA, kot priprava na KA, in na vsakem zborovanju potem slovesna obljuba vseh udeležencev. Pri evharističnem kongresu je bil tako položen eden temeljnih kamnov za KA. Zlasti srednješolsko zborovanje je dalo udeležencem glasen apel, naj se pridružijo KA.

Kot smo videli, so se po letu 1935 obnovila tudi druga katoliška gibanja. Z obnovitvijo Prosветne zveze in društev pa je tesno povezano vprašanje odnosa na novo obnovljenih društev do obstoječe KA. Koristna naj bi bila samo tista katoliška prosveta, ki je pomoč in sredstvo KA. Vse verskoprosветno delo, vsa moralna vzgoja, vse oblikovanje značaja naj bi bila

stvar KA. V KA naj bi se vadili in izobraževali najresnejši iz obstoječih društev. Vsi člani novih društev naj bi bili praktični katoličani. Velik poudarek pri novih društvih pa je bil dan sistematičnemu boju proti komunizmu in boljševizmu. V ta namen je vodstvo PZ načrtovalo prirejanje socialnih tečajev.

Zveza fantovskih odsekov (ZFO) se je leta 1937 osamosvojila od PZ in je skušala delovati v smislu nekdanjega Orla. Njene naloge so bile duhovnovzgojno in prosvetno delo ter telesna vzgoja. ZFO je postal enakopravna telesnovzgojna organizacija s Sokolom ter se vse do leta 1939 organizacijsko in številčno širil. Začeli so izdajati tudi svoje glasilo – Kres. Dekleta so se organizirala podobno v Zvezo dekliških krožkov s svojim glasilom Vigred. Eni in drugi so organizirali tečaje, mladinske taborne in telovadne nastope ter bolj ali manj sodelovali s KA. Poleg teh dveh organizacij velja omeniti še Slovensko dijaško zvezo (SDZ), ki se je pod okriljem Straže razvijala po srednjih šolah. S snovanjem prvih celic so začeli v letu 1935, uradno pa so bili priznani šele leta 1939. Tudi SDZ je prirejala fantovske in dekliške taborne, leta 1939 v Slovenskih Konjicah se je fantovskega tabora udeležilo nad 300 dijakov, dekliškega pa nad 150. SDZ se je pri svojem delovanju priporočila Slomšku, ker se je čutilo, da prihaja čas, ko bodo društva morala igrati tudi narodnoobrambno vlogo.

Iz kratkega pregleda let med obema vojnama vidimo, da je bil ta čas bogat z mno-

gimi gibanji. Mnoga gibanja so se trudila ustvariti nov svet, novega človeka, ker so bila nad preteklostjo razočarana. Svetovne ideologije so ponujale mamljive rešitve, ki se jih je marsikdo oprijel. Razdeljenost Slovencev med liberalni in katoliški tabor se je vse bolj prevešala v razdeljenost med socialiste in katoličane. Gibanja so imela pozitivne in negativne vidike; morda je premočna strogost in organiziranost kdaj pomenila oviro svobodnemu delovanju, drugje pa prevelika razpuščenost ni dopuščala skupnih akcij. Kljub temu lahko gibanja ovrednotimo glede na stališča, ki so jih zagovarjala. Vsekakor so bila zelo raznolika in so kot taka pričala o razcvetu slovenske kulture. Skoraj vsa po vrsti pa jih je prehitel čas, ki jim ni omogočil njihovega dokončnega razvoja, ampak jih je zatrl. Z zasedbo in razkosanjem Slovenije so bili namreč ustvarjeni ugodni pogoji, da je lahko dotlej maloštevilna skupina komunistov speljala tok zgodovine v svojo smer in s tem za petdeset let prekinila delovanje svobodnih organizacij.

Literatura:

- Kremenšek, S. 1972: *Slovensko študentsko gibanje 1919-1941*. Ljubljana: MK.
Miklavčič, A. V. 1994: *Mladina med nacionalizmom in katolicizmom*. Ljubljana: KRT.
Profesor Ernest Tomec. Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija, 1991.
Rožmanov simpozij v Rimu. Celje: MD, 2001.
Žebot, C. 1988: *Neminljiva Slovenija*. Celovec.